

Bâkî'nin Yayımlanmamış Bazı Şiirleri (Üç Gazel Bir Matla')

Beyhan KESİK*

Özet: Bâkî, klasik Türk şiirinin en büyük ve şöhreti en yaygın şairlerinden biridir. Şairi bu denli önemli kılan elbette *Dîvân*'ıdır. Şair, *Dîvân*'ının ilk tertibini Kanûnî'nin sağlığında ve onun isteğiyle yapmışsa da daha sonra yazdığı şiirleri de ilave edilerek eserin yeni ve farklı tertipleri ortaya konmuştur. Yazma nüshaları yüzü bulan *Dîvân*'ın bugüne kadar üç baskısı yapılmıştır. Ayrıca Bâkî'nin bu baskılarda yer almayan bazı şiirleri de *Dîvân*'ının diğer nüshaları ve çeşitli şiir mecmuaları taranmak suretiyle yayımlanmıştır. Bu mecmualardan biri de Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 10116'da kayıtlı şiir mecmuasıdır.

Mecmuada, XIV. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar pek çok divan ve bazı halk şairlerinin çeşitli nazım şekilleri ile yazdığı şiirlerine de yer verilmiştir. Muamma, lugaz, şarkı, türkü, bazı halk inanışları ve dua gibi birçok örnek barındıran bu mecmuada Bâkî'nin basılı *Dîvân*'larında yer alan ya da bunlarda olmayıp da muhtelif yayımlarla gün yüzüne çıkarılan şiirlerinin yanı sıra daha önce yayımlanmamış üç gazeli ve bir matla bulunmaktadır. Çalışmada bu mecmua kısaca tanıtılacak ve Bâkî'nin yayımlanmamış şiirlerinin çeviri yazılı metinleri verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bâkî, mecmua, *Dîvân*, gazel, matla

Some Unpublished Poems of Bâkî (Three Gazelles One Matla')

Abstract: Bâkî, is one of the greatest and most famous poets of classical Turkish poetry. What makes him so important is certainly his *Divan*. Although the poet published the first edition of this work with Suleiman the Magnificent's request while he was still alive, after that new and different arrangements of this work were introduced by adding his later poems. Nearly a hundred copies of the *Divan* have been made three editions so far. Besides some of Bâkî's poems which aren't in these editions were published by scanning his different *Divan* copies and various poem collections (majmua). One of these poem collections is registered with 06 Mil Yz A 10116 in National Library Manuscripts Collection.

In the poem collection, poems written with various versifications of many *divan* and folk poets from 14th to 18th century together were given place. Having *muamma*, *lugaz*, *şarkı*, *türkü*, some folk beliefs and examples

* Doç.Dr., Giresun Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, beyhan.kesik@giresun.edu.tr

of prayers, in this poem collection, there are Bâkî's poems taking place in his published *divans*, poems; not in his published *divans* but uncovered with various publications, together with his unpublished three *ghazals* and one *matla*. In this study these poem collection will be introduced and translation and transcription of Bâkî's unpublished poems will be given.

Keywords: *Bâkî, poem collection, ghazel, matla*

Mecmualar, divan sahibi olmayan veya divanı ele geçmeyen, tezkirelerde ve(ya) başka kaynaklarda adına rastlanmayan şairlerin tanınmasına ve de unutulmamasına imkân sağlamanın yanı sıra şairlerin divanlarında ve(ya) divan neşirlerinde yer almayan şiirlerini içermesi bakımından da önemli kaynaklardandır. Bazı şiirlerin sadece mecmualarda bulunmasının birçok nedeni olabilir: Öncelikle şair, beğenmediği şiirlerini divanına almayı uygun görmemiş olabilir veya bu şiir(ler), karalama halinde kalmıştır ve mecmuayı tertip eden bunları görüp eserine almıştır. Belki bu şiirleri şair, divanını tertip ettikten sonra yazmıştır ve bunları divanına alması için ömrü yetmemiştir. Mecmuayı oluşturan müstensihin yararlandığı nüsha kaybolmuş ve(ya) şairlerin divanlarını neşreden araştırmacılar tarafından görülmemiştir. Müstensihin bu şiirleri ilave etmesi, aynı mahlaslı şairleri karıştırması, bazı şiirlerde sadece mahlasları değiştirmesi de mümkündür. Sebep ne olursa olsun mecmuaları, tıpkı divanlarda olduğu gibi şairlerin şiirlerini içeren birinci derecede önemi haiz kaynaklardan görmek gerekir. M. Fatih Köksal (2013: 327)'ın da dediği üzere *mecmualara hep şüpheyle baktığımız takdirde diğer yazmalara, söz gelimi dîvân nüshalarına da aynı kuşkuyla yaklaşmaktan bizi ne alıkoyacaktır?* Bu şiir mecmualarından biri de Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 10116'da kayıtlıdır. Mecmuanın tavsifi şu şekildedir:

Mecmû'a-i Eş'âr,

Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 10116.

75 yaprak olup satır sayısı değişiktir. Sırt bordo cilt bezi, üzeri ebru kâğıt kaplı yeni ciltten oluşmaktadır. Başta ilk üç yaprak ciltten kopuk, biri alt kısmından kesiktir, söz başları kırmızıdır. Kâğıt türü birleşik harf filigranlıdır. Nesih hat ile yazılmıştır. İstinsah tarihi ve derleyeni / müstensihi belli değildir.

Muhtevası: XIV. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar pek çok divan şairinin çeşitli nazım şekilleri ile yazılmış şiirleri ile birlikte bazı halk şairlerinin şiirlerine; çeşitli muamma, lugaz, şarkı, türkü ve ilahi örneklerine; aşka dair bir tekerleme ile bazı halk inanışları, dua ve hadislere; ebced ve gün, ay ile yıllara dair bazı bilgilere yer verilmiştir. Mecmua, bunlardan başka şairi bilinmeyen, bazen “müfred” bazen de “beyt” başlığa altında verilmiş birçok manzume de ihtiva etmektedir.

Mecmuada şiirleri bulunan şairler, alfabetik olarak şu şekildedir:

‘Âlî, Abdî Çelebi, Agehî, Âhî, Ahmed Beg, Ahmed, Ahmed-i Rûmî, Âşık Ömer, Atâ, Atâyî, Avnî, Azîzî, Bahâ, Bâhî, Bâlî, Behiştî, Bostânzâde Efendi, Cemâlî, Dâ’î, Dervîş, Emrî, Evcî, Fehmî, Fevrî, Feyzî, Firdevsî, Fuzûlî, Gazâlî, Gubârî, Hâkî, Hâletî, Harîrî, Hasan Rûhî, Hâşimî, Hâverî, Hayâlî, Haydar Çelebi, Hayretî, Helâkî, Hevâyî, Hilâlî, Hüseyinî, İkbâlî, Kabûlî, Kemâlpaşazade, Keşfî, Latîfî, Lutfî, Mâ’ilî, Makâlî, Melîhî, Merâmî, Mihrî, Mislî Çelebi, Muhibbî (Kanûnî), Muhlisî, Murâdî (III. Murat), Nâbî, Nahîfî, Nakâlî, Nâmî, Necâtî, Nef’î, Nesîmî, Neşâtî, Neşrî, Nev’î, Nevâyî, Nihânî, Nişânî, Riyâzî, Rûhî-i Bağdâdî, Ruşenî Dede, Sâbit, Sadâ’î, Sadrî, Sânî, Sebâtî, Sehâvî, Selâmî, Selîkî, Sultân Bâyezid, Sultân Selîm?, Sun’î, Sürûrî, Şemsî, Şeyhülislâm Yahyâ, Şîrî, Taşlıcalı Yahyâ, Ubeydî, Ulvî, Ümîdî, Vahdetî, Vâlihî, Vassfî, Vehbî, Veysî, Zâtî. Ayrıca mahlassız manzumeler

de mevcuttur. Bu mecmuada şiirleri bulunan şairlerden biri de klasik Türk şiirinin şöhreti en büyük ve en yaygın şairlerinden biri olan Bâkî'dir. Şairi böylesine önemli kılan elbette *Dîvân*'ıdır. Eser, üç kez (Dvorak 1908-11; Ergun 1935; Küçük 1994) neşredilmiştir. Bu neşirler haricinde basılı *Dîvân*'larda yer almayan bazı şiirleri çeşitli çalışmalarla (Taş 2010; Öztürk Fidan 2010; Kesik 2012a; Kesik 2012b; Kesik 2013; Bahadır 2013; Köksal 2013) gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu mecmuada ise Bâkî'nin söz konusu neşirlerin bazılarında yer alan 79 gazeli (75'i Küçük 1994'te, üçü Ergun 1935'te ve biri de Kesik 2013'te), bir tahmisi, dört matla ile bir beytinin yanı sıra daha önce neşredilmemiş üç gazeli ve bir matla bulunmaktadır.

Şiirler

Bâkî (24b)

Mef'ülü Fâ'ilâtün Mef'ülü Fâ'ilâtün

Mâ-beynüm ol mehile beyne's-semâ' ve'l-arz
Bilmem [ki] süz-ı 'aşkum kim eyleye aña 'arz

Mihrüñden özge ey meh bilsem nedür günāhum
Yazdı haṭ-ı 'izāruñ ḳatlıtmege beni 'arz

Ġamzeñle çeşmüñ aldı cān naḳdini gönülden
Söyletmediler aṣlā güyā ki virdiler ḳarż

Geşt itmek āsitānuñ vācibdür ehl-i 'aşḳa
Oldı ṭavāf-ı Ka' be hācīye nite kim farż

Beñzetdiler hilāli ebrū-yı yāra Bâkî
Eksüklüye şorarsañ beyne's-semâ' ve'l-arz

Bāķī (45a)

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Çanda bir gül olsa bülbülden nidā eksük degül
Hüb olan yirlerde lâ-büd mübtelā eksük degül

Didi kim nergis gözün dünyāda olsun yār ile
Sağ olan başa bugün tāc u qabā eksük degül

Meclis-i vā' izde āh itsem n'ola ' aşkuñ görüp
Serv olıcağ bir maqām anda hevā eksük degül

Vireli cānāna dil her-dem aqar qanlı yaşum
' Aşq olan arada elbet mā-cerā eksük degül

Dir cemālini gören aqyāra yārün Bāķiyā
Dāyimā bu derdmende bir belā eksük degül

Bāķī (55a)

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Açaldan sīne-i mecrūha zaħmumdan dehān hañçer
O zaħm içre zebāndur şerh ider hālüm ' iyān hañçer

Hayāl-i naħl-i qaddün serve beñzer bāğ-ı cān içre
Olupdur gūyiyā ol bāğda āb-ı revān hañçer

Meger derd-i derūnum bilmek ister söyledüp ey dil
Şoqar sīnemde zaħmum aqzına gelmiş zebān hañçer

Degüldür bāğ-ı dehr içre şuvarmış berg-i bīd ey cān
Şebh faşl-ı hazāna bāğ çekdi zer-nişān hañçer

Çakılmış pāyına yārün cevāhir ' arz idüp Bāķī
Miyānın qucmağı çün varın itmiş der-miyān hañçer

Bâkî (56a)

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Çün elüñ öpmek müyesser oldı ey meh tîr-veş
Gam degül şalınmasağ yanuñca ger şemşîr-veş

Kaynaklar

- Bahadır, Savaşkan Cem. (2013). “Bâkî'nin Pervâne Bey Mecmuası'nda Yer Alan Yayınlanmamış Gazelleri”. *Turkish Studies*, 8 (1): 187-213.
- Dvorak, Rudolf. (1908-11). *Bâkî's Dîwân-Ghazalijjât*, C. I-II, Leiden.
- Ergun, Sadettin Nüzhet. (1935). *Baki Hayatı ve Şiirleri* C.1. İstanbul: Sühulet Yurdu Yayınları.
- Kesik, Beyhan. (2012a). “Bir Yazmadan Hareketle Hareketle Bâkî'nin Yayınlanmamış Şiirleri”. *Turkish Studies*, 7 (1): 1489-1500.
- Kesik, Beyhan. (2012b). “Bazı Şiir Mecmualarından Hareketle Basılı Divanlarda Bulunmayan Bâkî Mahlaslı Şiirler”. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9): 115-122.
- Kesik, Beyhan. (2013). “Bazı Şiir Mecmualarından Hareketle Basılı Divanlarda Bulunmayan Bâkî Mahlaslı Şiirler II”. *Turkish Studies*, 8 (13): 337-350.
- Köksal M. Fatih. (2013). “Bâkî'nin Bilinmeyen Veda Gazeli ve Dîvânında Bulunmayan Bazı Şiirleri”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* (10): 319-330.

Küçük, Sabahattin. (1994). *Bâkî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, Ankara: TDK Yayınları.

Taş, Hakan. (2010). “Bâkî’nin Dîvân’da Bulunmayan Bir Gazeli ve Feyzî’nin Naziresi”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (1):181-192.

Öztürk Fidan, Gülşah Gaye. (2010). “Konya Mevlana Müzesi 2095 Numarada Kayıtlı Mevlevilikle İlgili Bir Mecmuadan Hareketle Bâkî’nin Yayınlanmamış Bir Şiiri”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (2): 95-108.